

Natuurpunt Voorkepen

Driemaandelijks tijdschrift - Jaargang 23 nr. 91 - juli-augustus-september 2024

**THEMANUMMER: BEHEER VAN GRASLANDEN
EN HOUTKANTEN**

www.natuurpuntvoorkepen.be

Westmalle

TRAPPIST

Een leven van gebed en arbeid

Al meer dan 200 jaar kiezen de trappisten van Westmalle voor een leven van gebed en arbeid. Dat is hun ware roeping, helemaal volgens de regel van Sint-Benedictus. Die schrijft ook voor dat de monniken zelf zorgen voor hun levensonderhoud.

Daarom is er binnen de muren van de abdij een brouwerij. Die houden ze bewust kleinschalig, met bijzondere zorg voor mens en milieu. En omdat winst maken hun drijfveer niet is, besteden ze wat overblijft aan caritatieve werken en aan mensen in nood.

westmalletrappist.be

Bier met liefde gebrouwen, drink je met verstand.

Moesson op Vlaamse wijze

Beste natuurliefhebber,

Heb je net als ik ooit de verhalen geloofd over het klimaat in ons landje dat evolueerde naar een droog mediterraan type? We zouden olijfbomen aanplanten en wijn verbouwen want in Zuid-Frankrijk zou dat onmogelijk worden. Welnu, de voorbije twee seizoenen hebben we geleerd dat het iets ingewikkelder in elkaar zit.

Logisch ook als je weet dat de atmosfeer bij elke graad opwarming 7 procent meer water kan vasthouden. Regen dus. Allicht evolueren we naar een systeem waarbij de seizoenen vervagen en langdurige droogtes worden afgewisseld met langdurige regenval. Moesson op zijn Vlaams? De toekomst zal het uitwijzen. In elk geval vormt dit een nieuwe uitdaging voor onze boeren, maar gelukkig klagen die niet gauw.

Nu zou je denken dat het groot alarm is op alle beleidsniveaus, maar niets is minder waar. Het debat blijft vaak steken in ideologisch gehakketak over het openhouden van gas- en kerncentrales. Op de verkiezingsblaadjes is het ver zoeken naar dit thema. In Nederland zien we verwilder(s)ing: niet de rewilding die we zouden wensen, maar een stap achteruit voor de natuur. Laat ons daar geen voorbeeld aan nemen.

Gelukkig boeken we op het terrein wel resultaat. Onze natuurgebieden laten toe dat waterlopen zoals de Delfte Beek en het Groot Schijn buiten hun oevers gaan bij felle regenval. De vochtige beemden en broekbossen van het Zalfens Gebroekt en de moerassige kom in het Heiblok werken als sponzen die water vasthouden en nadien terug afgeven als het droger wordt. Onze aanplantingen van bijkomende bossen houden extra CO₂ vast en temperen komende hittegolven. Dergelijke ecosysteemdiensten leveren maatschappelijk zelfs veel geld op. Zo becijferde het VITO bijvoorbeeld dat elke euro geïnvesteerd in de Demerbroeken er acht oplevert. Zoiets geldt hier ook uiteraard.

Enkel als we sterk genoeg staan komen onze bezorgdheden op de politieke agenda. Daarom gaan we de komende maanden een nieuwe ledenwervingsactie doen. We gaan brieven bussen met de vraag om lid te worden. Hopelijk mogen we veel nieuwe leden verwelkomen, want onze natuur belangt iedereen aan.

Geniet van mooie zomerdagen.

Peter

Inhoud

Activiteitenkalender	3
Beheer en soortenrijkdom van onze beemden	4
Over hagen, houtkanten en heggen	10
Van alles wat...	18
Nogmaals over oude bomen en biodiversiteit	21
Bericht uit Blommerschot - 1945	22
Natuur.cultuur - Paul Stryckers	23
Nieuwe aanhangwagen voor onze beheerploeg	24
Ontsnippering	25
Afdelingsnieuws	26
Wisenten in De Kluis?	27

Natuurpunt Voorkempen is het driemaandelijks tijdschrift van de gelijknamige afdeling van Natuurpunt. Verschijnt op 1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober.

Werkten mee aan dit nummer: Walter d'Hertefelt, Jos Jansen, Peter Keustermans, Guy Laurijsens, Paul Stryckers, Gaby Thijs, Herman Van Looken, Peter Van Pelt, Wim Veraghtert.

Eindredactie en verantwoordelijke uitgever: Paul Stryckers.

Voorzitter Natuurpunt Voorkempen: Peter Keustermans, 0475/58 69 18,
peter_Keustermans@telenet.be

Ondervoorzitter en penningmeester: Walter d'Hertefelt, 0478/65 90 10,
walter.dhertefelt@gmail.com

Secretariaat en ledenadministratie: Dirk Vanschoonbeek, 0477/65 50 91,
dirk.vanschoonbeek.2390@gmail.com

Voorzitter Kern Zoersel; Paul Stryckers, 0475/53 37 53, stryckers.mertens@skynet.be

De overige bestuursleden en de gebiedsverantwoordelijken (conservators) vind je op onze website natuurpuntvoorkempen.be

Foto voorpagina: Brede orchis, een typische soort van natte hooilanden onder invloed van grondwater, die dankzij aangepast maai-beheer opnieuw is verschenen in de Vorse Beemden - zie artikel vanaf p. 4 (foto Guy Laurijsens).

www.natuurpuntvoorkempen.be
Afdeling: BE80 7512 0545 9477
Kern Zoersel: BE69 7512 0545 9578

Activiteitenkalender

JULI

zo 07	13 - 16 u	Vlinderuitstap - vertrek P&R Den Haan
-------	-----------	---------------------------------------

AUGUSTUS

vr 09	22 - 0.30 u	Nachtvlinderavond - De Bonte Klepper
-------	-------------	--------------------------------------

zo 11	14 - 16.30 u	Landschapswandeling - De Hegte Heyde
-------	--------------	--------------------------------------

vr 23	19 - 23.30 u	Nacht van de Vleermuis - De Welvaart
-------	--------------	--------------------------------------

SEPTEMBER

za 07	14 - 16 u	Bij de boer op bezoek - vertrek Den Achtersten Dries Zoersel
-------	-----------	--

za 14	14 - 16.30 u	Spinnensafari - Blommerschot-De Kluis
-------	--------------	---------------------------------------

zo 15	08.30 - 10 u 10.30 - 12 u	Ontbijtbuffet - Parochiezaal Westmalle -inschrijven verplicht
-------	------------------------------	---

Voor meer details raadpleeg de activiteitenkalender die je met dit nummer hebt aangekregen. Voor onvoorziene wijzigingen of aanvullende gegevens raadpleeg onze website en abonneer je op onze maandelijkse nieuwsbrief. Zo beschik je steeds over de meest recente en volledige informatie.

Aankoop van natuurresevaten: Projectnummers Natuurpunt Voorkempen

Steun de aankoop van onze natuur-
gebieden op rekeningnummer
BE56 2930 2120 7588 van Natuur-
punt uzw, Coxiestraat 11 te 2800 Me-
chelen. Vermeld dat het om een gift
gaat met het projectnummer:

Afdeling Voorkempen	3794
Vallei van de Delfte Beek	7720
Schijnvallei Zoersel	7798
Bonte Klepper	7106
Hegte Heyde	7758
Heiblok (Zoerselbos)	7719
Marbelenuen	7211

Beheer en soortenrijkdom van onze beemden

Een beemd (soms ook gespeld als bemd, bempt, bempd of een andere variant) is een toponiem dat vaak wordt gebruikt om een nat graslandperceel in een beekdal aan te duiden. Beemden maken deel uit van ons historisch cultuurlandschap en stonden vroeger garant voor een grote soortenrijkdom. Door veranderd landgebruik is dit biotoop op veel plaatsen verdwenen of sterk in natuurkwaliteit achteruit gegaan. Restanten van het vroegere beemdenlandschap vinden we in onze afdeling vooral nog langs het Groot Schijn en langs De Delfte Beek.

Guy Laurijssens

vertelt hoe Natuurpunt dit bijzondere landschap terug tot leven tracht te brengen in haar natuurgebieden.

Historisch landgebruik

Beemden zijn natte hooilanden in beekvalleien. Het zijn halfnatuurlijke biotopen die hun eigenheid mede aan menselijk beheer te danken hebben. Het gebruik als hooiland hangt veelal samen met de natte bodem, die beweiding (begrazing) doorgaans niet of alleen in de (droge) nazomer toelaat. De natte toestand houdt verband met de lage ligging, overstroming vanuit de beek en/of het optreden van kwel (uittredend grondwater). Ondanks de vaak natte omstandigheden waren de beemden geen verloren gronden. Ze vormden productiegraslanden bij uitstek en waren een

fundamenteel onderdeel van de landbouw-economie tot aan het begin van de 20ste eeuw. Winterse overstromingen zorgen voor bemesting met slib en plantaardig materiaal. Dikwijls werden aansluitend op de beek nog grachten en greppels gegraven die het mogelijk maakten beekwater naar hoger gelegen valleigronden te brengen. Op die manier werd een ingenieus watersysteem aangelegd dat bevloeden en draineren van de graslanden toeliet. Het gras werd in de zomer gemaaid als ruwvoeder voor het vee. Na het hooien werden de beemden vaak nog begraaasd.

Geperceleerd beemdenlandschap (groen) ten tijde van Ferraris (1789) ter hoogte van het huidige Zalfens Gebroekt, tussen Zalfen, Graffendonk en Einhoven. Ter hoogte van de gehuchten vinden we vooral akkergronden. Aan de oostkant sluiten de beemden aan op de historische Zalfense heide.

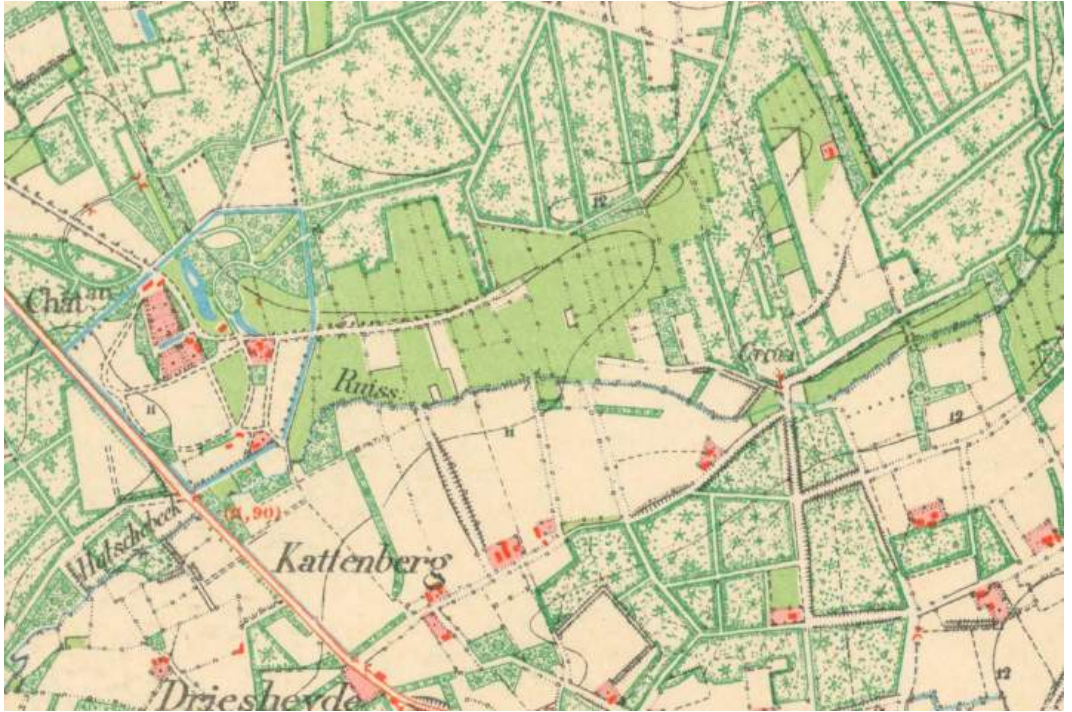
Lijnen in het landschap

Karakteristiek voor het vroegere beemdenlandschap is de kleinschalige perceelstructuur met een mozaïek van vochtige hooi- en weilandjes die elk omzoomd waren door houtkanten, hagen of bomenrijen. Op die manier ontstond een erg gevarieerd, halfopen landschap doorsneden door een regelmatig patroon van lijn-vormige structuren. De hagen en houtkanten hadden vroeger ook een duidelijke gebruiksfunctie, bv. als bron voor geriefhout (hakhout-beheer), veekering, beschutting, perceelsafbakening, enz.

Bijzondere flora en fauna

Door het eeuwenlange hooilandbeheer ont-

stonden op de natte valleigronden bijzonder waardevolle en bloemrijke graslanden. De plant- en diersoorten die zich er thuis voelen, zijn aangepast aan de combinatie van een (periodiek) vochtige bodem en een beheer van maaien en/of begrazen. De typische hooilanden kennen vaak een uitbundige bloei in het voorjaar met karakteristieke in het oog springende soorten zoals knolsteenbreek, dotterbloem, echte koekoeksbloem, brede orchis, grote ratelaar, enz. Onder de typische fauna van valleigraslanden noteren we bijzondere sprinkhaansoorten zoals moerassprinkhaan en zompsprinkhaan. Typische vlinders zijn o.a. oranjetipje en koevinkje. Ook de houtkanten en bomenrijen die het beemdenlandschap doorkruisen vormen geschikt leefgebied voor tal van soorten. Denk maar aan steenuil, grauwe

Beemdenlandschap van de Vorse Beemden anno 1868 langs het Groot Schijn (tussen het kasteel van Halle en de Medelaar). De lichtgroene zones duiden de natte graslanden aan, de stippellijnen de houtkanten of bomenrijen die de verschillende percelen afboorden.

klawwier, geelgors en tal van vlinders en andere insectensoorten die er voedsel, beschutting of nestgelegenheid vinden. De resterende beemden vormen vandaag de dag dan ook een schatkamer voor tal van (intussen) bedreigde planten en dieren.

Uitgekleed landschap

Van dit vaak idyllische beemdenlandschap met zijn mooie hooilanden en houtkanten is helaas weinig bewaard gebleven. De geschiedenis van onze beemden leest wel als een slechte striptease-act. In het streven naar een steeds hogere productie en opbrengst werd het karakteristieke landschap van weleer stap voor stap helemaal uitgekleeft. Door de opkomst van kunstmest werden winterse overstromingen en bevoeiing met beekwater overbodig. Landbou-

wers verkozen drogere gronden die machinale bewerking toelaten waardoor het waterbeheer in de valleigebieden zich vooral nog richtte op (drastische) ontwatering. Belangrijke oppervlakten vochtig grasland zijn op die manier verloren gegaan. Door versnelde waterafvoer en verlaging van het waterpeil viel veelal ook het contact met het grondwater weg, een belangrijk element in de ontwikkeling van een grote soortenrijkdom in de historische hooilandvegetaties. Ook houtkanten en bomenrijen verloren gaandeweg hun functie als bron voor geriefhout en veekering en stonden in de weg van steeds groter wordende machines. Door het wegvallen van het traditionele gebruik, werden de natste delen van de valleien - die niet in aanmerking kwamen voor landbouwoptimalisatie - vaak volgeplant met populieren om toch nog wat opbrengst van de gronden te krijgen.

Herstelbeheer

Van de vroegere soortenrijke beemden is binnen ons werkingsgebied slechts een kleine oppervlakte overgebleven. In de vallei van het Groot Schijn vinden we ter hoogte van de Vorse Beemden nog enkele botanisch erg waardevolle percelen met zeldzaamheden zoals kleine valeriaan, addertong en pijptorkruid. Langs de Delfte Beek vormde de omgeving van het Zalfens Gebroekt vroeger een uitgestrekt beemdenlandschap tussen de gehuchten Grafendonk, Eindhoven en Zalfen. Lokaal is hier de kleinschalige perceelstructuur nog mooi be-

waard gebleven. De resterende beemden zijn botanisch minder goed ontwikkeld maar typische fauna zoals de zeldzame zompsprinkhaan is hier wel nog veelvuldig te vinden.

Gelukkig kon Natuurpunt in beide beekvalleien de voorbije jaren een aantal natte graslanden aankopen. Bedoeling is om hier de vroegere soortenrijkdom en kleinschalige landschapsstructuur zo goed mogelijk te herstellen. Vaak is de graslandvegetatie door jarenlange bemesting erg soortenarm geworden. Om de soortenrijkdom opnieuw te laten toenemen wordt bemesting stopgezet en krijgen de beemden

Medegebruik door landbouwers

Het beemdenlandschap leent zich uitstekend voor samenwerking met lokale landbouwers. Natuurpunt zet dan ook bewust in op deze samenwerkingsvorm voor het beheer van haar graslanden. We sluiten hiervoor gebruiksovereenkomsten af waarin de nodige afspraken worden vastgelegd m.b.t. hooibeheer en eventuele nabegrazing. In onze afdeling wordt reeds over een oppervlakte van meer dan 30 ha het maai- en begrazingsbeheer uitgevoerd door 10 verschillende lokale boeren.

Guy Laurijssens

Natuurpunt zet in op samenwerking met landbouwers. Boer Neel (links) van Ferme NeElke in Halle zal het beheer van de Driesheidse Beemd langs het Groot Schijn op zich nemen. Samen met conservator Peter (rechts) werden daarvoor de nodige afspraken vastgelegd in een gebruiksovereenkomst.

een verschrallend maaibeheer. Bedoeling is om de biomassaproductie te laten afnemen zodat de dominantie van snelgroeïende grassen wordt doorbroken en andere plantensoorten opnieuw de kans krijgen zich te vestigen. Door het hooien worden elk jaar nutriënten afgevoerd. Hierdoor wordt de bodem minder voedselrijk en krijgen planten aangepast aan voedselarmere situaties ook een kans. Op termijn streven we met dit beheer naar soortenrijkere hooilanden waar karakteristieke soorten zoals pinksterbloem, grote ratelaar en knolsteenbreek opnieuw verschijnen. Dat is evenwel een werk van lange adem. In de praktijk loopt het ontwikkelingsproces langs een aantal fases waarbij de soortensamenstelling langzaam verandert: het aandeel grassen neemt af en de soortenrijkdom neemt toe. Naast het maaibeheer wordt lokaal ook voor- of nabeweiding toegepast, veelal met runderen of schapen.

Om de kleinschalige landschapsstructuur te herstellen planten we opnieuw houtkanten aan langs de perceelsranden. We kiezen doorgaans

voor uitbundig bloeiende en besdragende soorten zoals meidoorn, sleedoorn, sporkehout, hondsroos, enz. Op termijn ontstaan zo opnieuw structuurrijke houtkanten waar tal van dieren van kunnen profiteren. Ze vormen dikwijls ook belangrijke natuurverbindingen in het landschap waarlangs dieren kunnen migreren. Meer over houtkanten in een aparte bijdrage in dit tijdschrift.

Waar mogelijk proberen we ook de waterhuishouding te herstellen. Kunstmatige drainagestructuren die voor snelle ontwatering zorgen, worden gedempt of opgestuwd om de percelen opnieuw te vernatten. Op die manier verhinderen we dat mineraalrijk grondwater wordt afgevoerd en zorgen we ervoor dat grondwaterafhankelijke plantensoorten weer kunnen gedijen.

Klimaatbuffers

Herstel van het beemdenlandschap in onze beekvalleien is niet alleen belangrijk voor onze

Guy Lourijssens

Overstroming van de Kluisbeemd in de natte winter van 2024: beemden spelen een belangrijke rol i.f.v. waterberging in onze beekvalleien.

biodiversiteit. Het besef groeit dat water in ons landschap te snel wordt afgevoerd en dat we er zorgvuldiger mee moeten omspringen om droogteperiodes te overbruggen. Daarom werken natuurbeheerders aan het herstellen van overstromingsgebieden langs onze waterlopen: natuurgebieden die water vasthouden en in de grond laten infiltreren. Een beemdenlandschap is uitermate geschikt om deze functie te vervullen en kan daarbij als een spons fungeren door in natte periodes water op te vangen en in droge periodes het water langzaam weer los te laten. Hierdoor vindt aanvulling van het onderliggende grondwater plaats en vertraagde afvoer via het oppervlaktewater. Zo draagt natuurherstel ook bij aan het tegengaan van wa-

teroverlast in stroomafwaarts gelegen woongebieden en zorgt het voor een zoetwaterbuffer om tijdens droge perioden watertekorten te voorkomen.

Foto bovenaan artikel:

Hooiland in het Zalfens Gebroekt omgeven door een structuurrijke houtkant. Onder invloed van verschrallend maaibeheer is het snelgroeïende Engels raaigras intussen vervangen door gewoon reukgras, grote vossenstaart en kamgras. Echte topsoorten ontbreken voorsnog maar de bloemrijkdom is al gevoelig toegenomen met o.a. scherpe boterbloem (massaal), pinksterbloem en echte koekoeksbloem.

Oostmalsesteenweg 355/357

2310 RIJKEVORSEL

Tel. 03/312.03.75

info@oris-wuyts.be

www.oris-wuyts.be / www.oris-wuyts-tuin.be

Over hagen, houtkanten en heggen

Paul Stryckers

Dit nummer van ons tijdschrift zoomt in op de niet-bosgedeelten van onze reservaten, met name de graslanden. Deze bevinden zich vooral in de Schijnvallei te Halle, in Den Haan te Zoersel en in de vallei van de Delfte beek te Zoersel en te Oostmalle. Bij graslanden horen vaak houtkanten.

Paul Stryckers

gaat nader in op deze belangrijke kleine landschapselementen.

Relatie tussen graslanden en houtkanten

Graslandschappen kunnen open of gesloten zijn. In de Kempen komen grote open graslanden meestal voort uit in cultuur gebrachte heiden. Voorbeelden zijn de Westmalse heide ('Scherpenberg') tussen Westmalle en Zoersel en de Brechtse heide ten noorden van voornoemde gemeenten. Dergelijke graslanden zijn van belang voor weidevogels. Deze grondbroeders verkiezen plekken met een 'weids' uitzicht om eventuele predatoren snel te kunnen detecteren. De huidige intensieve landbouw maakt evenwel dat deze weidevogels met moeite kun-

nen overleven -als ze al niet verdwenen zijn. Willen we een weidevogelreservaat creëren, dan moeten we een heel grote oppervlakte landbouwgrond verwerven, pakweg de hele Westmalse heide, wat in de huidige sociaal-economische en politieke context niet haalbaar is.

Maar vroeger waren heel wat graslandschappen gesloten, omdat de kleine landbouwpercelen er omzoomd waren door houtkanten of bomenrijen. Deze zgn. kleine landschapselementen (KLE's) voegen een heel eigen biodiversiteit toe aan het grotere geheel. De Ferrariskaart uit circa 1775 toont dergelijke hagenlandschappen rond de dorpskernen van

Het Zoerselse gehucht Einhoven op de Ferrariskaart toont hoe de woonkern omgeven was door akkertjes die met houtkanten omzoomd waren. Daarbuiten lag de heide.

Oost- en Westmalle, Zoersel en Halle alsook rond de gehuchten Einhoven en Zalfen. Dit had te maken met de zgn. 'potstalcultuur'. Tus-sen de dorpen lagen uitgestrekte heiden waar schaapskudden graasden. Tegen de avond wer-den deze kudden naar een potstal gebracht; een stal met een verdiepte bodem. De mest van de schapen werd er vermengd met plag-gen die in de heide werden gestoken. Die mest werd nadien op kleine akkertjes gebracht die dicht bij de dorpskernen lagen. Het zijn die akkertjes welke met hagen en heggen afgeboord werden, met name om ongewenst vee buiten te houden. De grootte van een landbouwper-ceel werd vroeger bepaald door de boer met zijn paard. Het in gebruik nemen, in de tweede helft van vorige eeuw, van steeds krachtigere en grotere tractoren maakte van de heggen een sta-in-de-weg die op de meeste plaatsen dan ook werden opgeruimd. Het is de bedoeling van onze afdeling om, in samenwerking met landbouwers, in onze reservaten dit kleinschalige biodiverse landbouwlandschap te herstel-len. En daar spelen houtkanten een grote rol in.

Benamingen

In het standaardwerk Punten en lijnen in het landschap (1997) schreven auteurs van het hoofdstuk 'hagen en bomenrijen' Guido Tack en Martin Hermy consequent over 'hagen'; het veel gebruikte woord heg komt in hun tekst niet voor. Wel wezen ze er op dat 'de taalgebruiker het woord haag steeds meer verengt tot geschoren haag', hoewel haag taalkundig (...) niet enkel voor een geschoren haag (staat), maar ook voor een houtkant'. Die laatste wordt bij wijze van onderhoud gekapt, i.t.m. geschoren hagen (p. 199). Vermoedelijk verwezen Tack en Hermy hier naar het steeds meer ingang vindende begrip 'heg'. Het is een feit dat heg vooral in Nederland wordt gebruikt, daar waar we in Vlaanderen eerder van haag of houtkant spreken. Toch lijkt het ons zinvol om een haag inderdaad te interpreteren als een geschoren haag, en een houtkant -of heg- als een houtig landschapselement dat periodiek gekapt ('afgezet') wordt. Ook in Nederland spreekt men van een strakke 'erehaag' van soldaten en niet van een 'ereheg'. (In dezelfde zin: An. 2009.) In deze bijdrage maken we dus het onderscheid:

- Haag: (jaarlijks) strak geschoren lijn-vormig houtig landschapselement
- Houtkant: vrij uitgroeiend lijnvormig houtig landschapselement dat perio-diek gekapt wordt
- Heg: synoniem van houtkant, meer gebruikelijk in Nederland.

Mogelijk eveneens onder Nederlandse invloed wordt soms ook de benaming houtwal ge-bruikt. Dit is geen synoniem van houtkant. Het betreft een houtkant die op een aarden wal werd aangeplant. Vaak is door het uitgraven van de grond naast de wal een gracht ontstaan. Dit type is zeldzaam in onze streken.

Paul Struyckers

Deze hoogstammige bomen langsheen een zijtak van de Delfte beek nabij Zalfen vormen puntvormige kleine landschapselementen.

KLE maar geen bomenrijen

Hagen en houtkanten behoren tot wat in het planologenjargon 'groene en blauwe lijnen en punten in het landschap' wordt genoemd.

Dit naar de manier van weergeven ervan op topografische kaarten. 'Blauwe elementen' zijn grachten en veedrinkpoelen, 'groene' solitaire bomen, bomenrijen, hagen en houtkanten. Op deze laatste categorie gaan we hier verder in.

Paul Struyckers

Houtkant met bomen: Een houtkant waarin verspreid hoogstammige bomen staan bezit een hoge biodiversiteit. Het risico bestaat dat door beschadwing de houtkant onder de boom ijl wordt (zie vooraan op de foto).

Houtkanten kunnen op verschillende manieren ontstaan (Pollard e.a. 1974; Tack en Hermy 1997; Wolton 2024). Ze kunnen behouden zijn na het rooien van een bos. Ze vormen dan echte bosrelicten met kenmerkende flora en fauna. Voor natuurbehoud zijn ze van uitzonderlijk belang in het raam van bosuitbreiding. Een tweede manier is aanplanting door de mens. Door het gevoerde beheer kunnen ze de vorm van een geschoren haag of een houtkant aannemen. Ze zijn in principe soortenarmer dan de bosrelicten. Een derde manier is spontaan ontstaan ter hoogte van perceelscheidingen (vaak grachten). Algemeen geldt dat hoe ouder de houtkant wordt, hoe biodiverser hij is. In het Verenigd Koninkrijk, waar veel heggelandschappen voorkomen, is zelfs een methodiek ontwikkeld om aan de hand van het aantal soorten de ouderdom van de houtkant te schatten (zie Pollard e.a. 1974).

Bestanddelen van een volledige houtkant

Het zal eenieder duidelijk zijn dat een geschoren haag minder kansen biedt voor planten en dieren dan een vrij uitgroeiende houtkant. Maar om echt een grote biodiversiteit te herbergen, is de structuur van een houtkant erg belangrijk. Centraal staan uiteraard de houtgewassen. In een houtkant gaat het overwegend om struiken: vrij klein blijvende houtige organismen die meestal meerdere stammetjes vormen. Ze worden afwisselend in evenwijdige rijen geplant. Maar ook hoogstammige bomen maken deel uit van een houtkant, als broedplaats voor vogels of als uitkijkpost voor roofvogels. Het is wel zaak om het aantal hoogstammige bomen te beperken, aangezien onder dergelijke bomen licht behoevende struiken afsterven en er zo gaten in de houtkant kunnen ontstaan. Er wordt geadviseerd om

Paul Struyckers

Look-zonder-look is een typische kruidachtige begeleider van houtkanten. De soort is waardplant voor het oranje-tipje.

grote bomen slechts om de 20 tot 50 meter te laten uitgroeien, anders gaat de houtkant over in een bomenrij (Wolton 2024). Daarnaast vormen ook bramen en hoog opschietende kruidachtige planten een essentieel onderdeel van een houtkant. Ze zorgen ervoor dat de heg onderaan gesloten blijft. Hierdoor blijft het specifieke microklimaat binnen een houtkant gehandhaafd. Houtkanten die 'op stelten gaan staan' verliezen een belangrijk stuk van hun biodiversiteit. Een gracht naast een houtkant verhoogt eveneens de biodiversiteit, op voorwaarde dat ze voldoende water houdt. Idem wanneer de houtkant op een aarden wal is geplant (zgn. houtwal). Een volledige houtkant heeft aldus bij voorkeur een breedte van minimaal 3 meter (Wolton 2024) tot 5 meter (An. 2009).

Soorten van houtkanten

Aangezien houtkanten meestal door de mens worden gecreëerd, zijn er weinig planten en dieren die 'van nature' aan houtkanten gebonden zijn (Wolton 2024). Waarnemingen.be vermeldt 16 soorten met 'heggen' in de Neder-

Herman Van Looken

De groenling is nog algemeen.

landse naam (die dus meestal van Nederlandse oorsprong is!). Bij de vogels is er de ook in tuinen algemene heggenmus. Bij planten o.a. het heggendoornzaad en de heggenwikke. Interessant is dat aan de -behalve in de duinstreek-zeldzame klimplant heggenrank meerdere insecten verbonden zijn: heggenrankbij, heggenrankbloemgalmug, heggenrankboorvlieg, heggenrankknopgalmug, heggenranklieveheersbeestje. Het heggenrankporiebultje is een paddenstoeltje. Meidoorns werden vroeger ook hagendoorns genoemd; hiernaar verwijst de hagendoornvlinder. Tot het midden van vorige eeuw was de ortolaan een algemene broedvogel. De teloorgang van de heggenlandschappen maakte dat deze soort in ons land uitgestorven is. Met de geelgors en de zomertortel dreigt het in Vlaanderen dezelfde weg op te gaan. De groenling is gelukkig nog algemeen.

Paul Struyckers

Eenstijlige meidoorn in bloei.

De houtgewassen vormen de 'ruggengraat' van een houtkant en zijn meestal door de mens aangeplant. Behalve op arme en droge gronden is dat meestal eenstijlige meidoorn. Geschoren hagen zullen dikwijls alleen uit deze dicht vertakkende soort bestaan. In houtkanten die periodiek gekapt worden zullen de meidoorns na verloop van tijd het gezelschap krijgen van zich spontaan vestigende soorten: wilgen, vlier, hazelaar, sleedoorn,... Ook die laatste soort is bij uitstek geschikt om houtkanten mee te vormen maar anders dan de verwante meidoorn vormt sleedoorn snel uitlopers naar het aangrenzende terrein. Regelmatig maaibeheer kan deze 'kolonisering' tegengaan. Gladde iep zal zich door de iepenziekte moeilijk tot hoogstammige boom kunnen ontwikkelen maar kan zich perfect als struik langdurig in een houtkant handhaven. Hoogstammige bomen die in een houtkant kunnen uitgroeien zijn zomereik, grauwe abeel, wilde lijsterbes en fladderiep; in feite kunnen alle boomsoorten op voorwaarde dat ze niet teveel schaduw afwerpen. Dus liever geen beuken of lindes.

Beheer van houtkanten: onderhoud en verjonging

Een geschoren haag behoeft hier geen verdere toelichting: jaarlijks -of om de twee jaar- strak knippen of scheren is nodig om de gewenste

Paul Struyckers

In deze geschoren haag groeien o.m. haagbeuk, hazelaar en veldesdoorn.

Paul Struyckers

Neergelegde houtkant in Engeland. De deels doorgesnoede struiken worden nadien tussen rechte stammetjes vastgezet. Deze paaltjes worden met elkaar verbonden door vervlochten takken (vooral hazelaar of wilg).

strakke vorm te behouden. In tuinen worden meestal haagscharen met elektrische of benzinemotor gebruikt. In landbouwgebied wordt dit ook wel met speciale klepelmaaiers gedaan. Die mogen enkel de eenjarige hergroei afsnoeien. Meerjarige takken worden gewoon verbrijzeld wat de houtkant zwaar kan beschadigen.

Ook houtkanten kunnen jaarlijks bijgesnoeid worden. Dat zal in de praktijk meestal met de hiervoor vermelde klepelmaaiers gebeuren zodat ook hier de gemaakte opmerking geldt. Maar meestal zal men de houtkant gewoon laten uitgroeien tot op het moment dat hij te groot bevonden wordt of tekenen van veroudering vertoont. In onze streek worden de struiken van de houtkant 'afgezet': tot iets boven het maaiveld afgezaagd. Als de aanliggende percelen begraaasd worden moeten die eerst omheind worden zodat het vee niet tot bij de vers

uitlopende scheuten kan; zo niet is de houtkant onherroepelijk verloren! De struiken lopen normaal snel weer uit zodat na 2-3 jaar alweer van een houtkant gesproken kan worden. Vanuit Engeland, Wales en Ierland kennen we de ingewikkelde techniek van het 'neerleggen' van houtkanten. Meestal start de behandeling met in de houtkant op vaste afstanden palen in de grond te heien. Daarna worden de struiken deels doorgesnoeid en naar beneden geplooid en vervolgens aan de palen bevestigd. De palen worden bovenaan met plooibare twijgen van hazelaar of wilgen aan elkaar vastgemaakt. De struiken lopen aan de basis en langs de neergelegde stam weer uit. Het geheel vormt aldus een ondoordringbaar geheel. Elke streek in Engeland en Wales kent een eigen variatie op deze techniek, met bijhorend gereedschap. Bij ons is deze techniek niet bekend, hoewel Julius Caesar in 55 V.Chr. beschreef hoe de Nerviers

zijn oprukkende cavalerie probeerden tegen te houden door smalle bomen deels door te kappen, om te buigen en op te vullen met doornstruiken en bramen (Wolton 2024).

Wat te doen met het snoeisel nadat de houtkant is afgezet? Een interessante mogelijkheid is het te verwerken in zgn. takkenrillen: langwerpige takkenhopen die tussen twee aan twee geplaatste palen worden gelegd. Een voorbeeld dat door onze beheerwerkgroep werd aangelegd is te vinden langs het rode wandelpad in Blommerschot, ter hoogte van het heidevenetje.

Enkele voorbeelden uit onze afdeling

Mooi uitgegroeide houtkanten vinden we naast het Heiblok (Zoerselbos), het Zalfens gebroekt en nabij de E-34 te Halle/Zandhoven. Recentelijk aangeplante houtkanten staan in Den Haan en de Kluisbeemd, naast de Delfte beek. Een

In Oostmalle tussen industriezone en Wolfschot bevindt zich een (onvolledige) houtwal waarop de niet zo algemene halfparasiet Hengel groeit.

Nabij de E-34 in Zandhoven komen nog enkele fraaie houtkanten voor.

Daar waar verpaarding van het landbouwareaal optreedt bestaan kansen voor de aanleg van nieuwe houtkanten.

voormalige houtwal langs de Peggerstraat in Halle is helemaal opgegaan in het naastliggende bos. Een houtwalrelict is terug te vinden tussen de industriezone van Malle en Wolfschot.

Onze vereniging heeft al herhaaldelijk gewezen op de kansen voor houtkanten die liggen in gebieden met paardenweiden. Anders dan professionele landbouwers hebben paardenhouders weinig argumenten in te brengen tegen het aanplanten van deze waardevolle minbiotopen. Ze zouden alleszins een ecologisch én landschapsverfraaiend alternatief bieden voor de ratjetoe aan afsluitingen die nu rond paardenweiden aan te treffen is. Een tip voor de nieuwe gemeentebesturen?

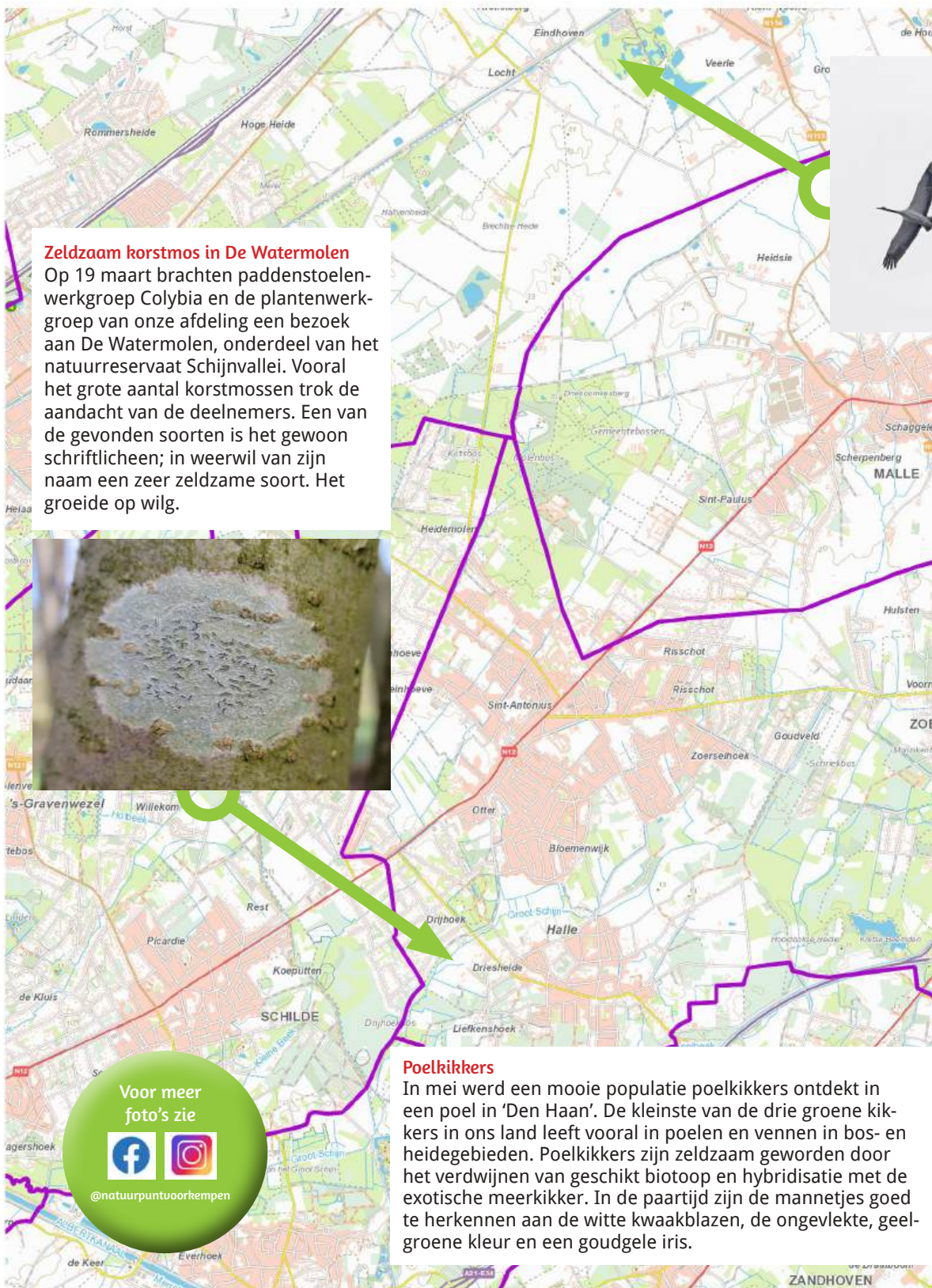
Literatuurlijst

AN. (2009) *Hagen, heggen en houtkanten, een praktische gids*, uitg. Regionaal Landschap Groene Corridor, Vilvoorde.

Pollard, E., Hooper, M.D. en Moore, N.W. (1974) *Hedges*, The New Naturalist 58, uitg. Collins, London.

Tack, G. en Hermy, M. 'Hagen en bomerijen', groene naden in de lappendeken van het landschap' in : Hermy, M. en De Blust, G. (red.) (1997) *Punten en lijnen in het landschap*, uitg. Marc Van de Wiele, Brugge.

Wolton, R. (2024) *Hedges*, British Wildlife Collection 13, uitg. Bloomsbury Publishing, London.

Zeldzaam korstmoss in De Watermolen

Op 19 maart brachten paddenstoelenwerkgroep Colybia en de plantenwerkgroep van onze afdeling een bezoek aan De Watermolen, onderdeel van het natuurreservaat Schijnvallei. Vooral het grote aantal korstmossen trok de aandacht van de deelnemers. Een van de gevonden soorten is het gewoon schriftlicheen; in weerwil van zijn naam een zeer zeldzame soort. Het groeide op wilg.

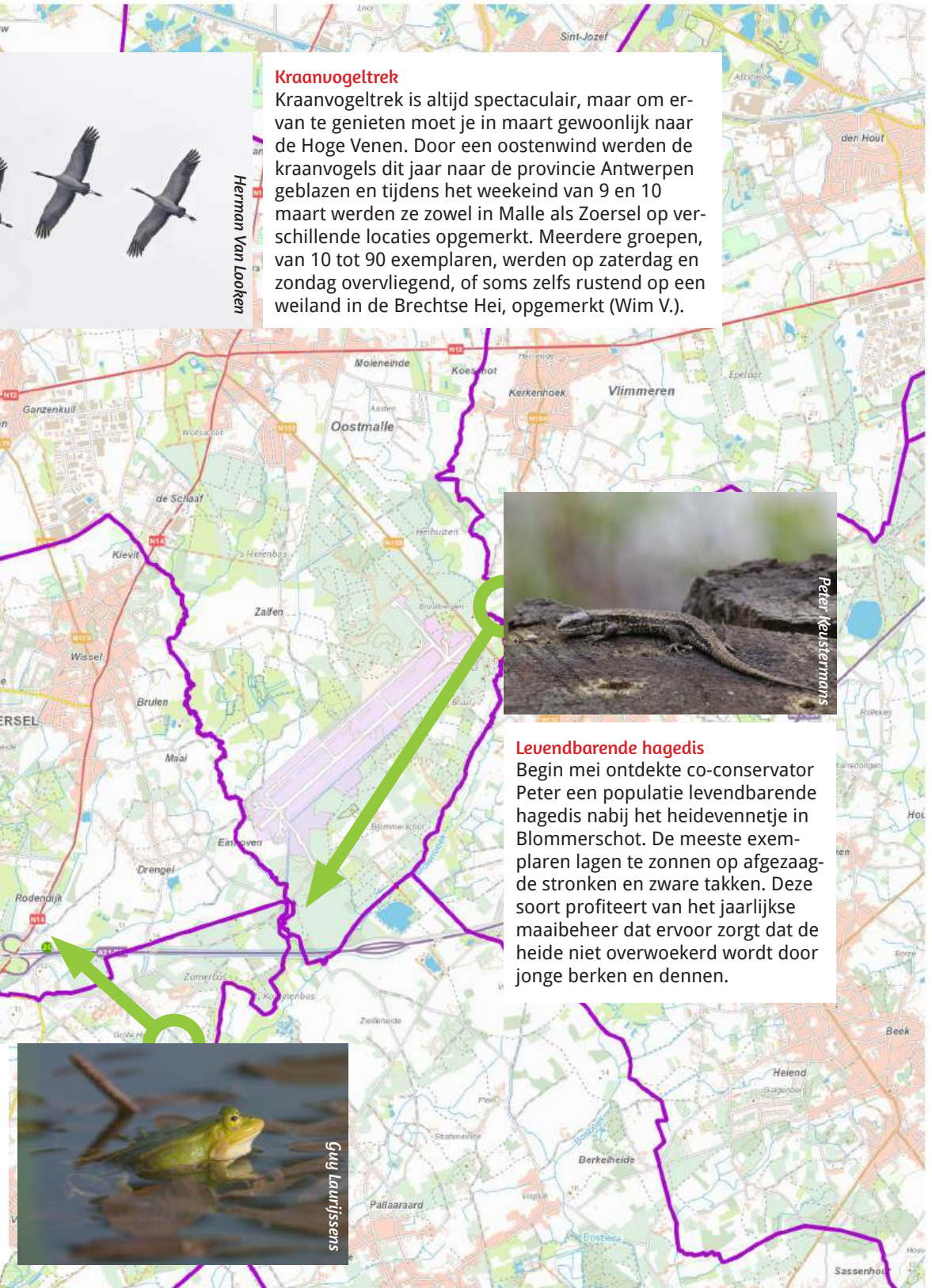
Voor meer foto's zie

@natuurpuntvoorkempen

Poelkickers

In mei werd een mooie populatie poelkickers ontdekt in een poel in 'Den Haan'. De kleinste van de drie groene kikkers in ons land leeft vooral in poelen en vennen in bos- en heidegebieden. Poelkickers zijn zeldzaam geworden door het verdwijnen van geschikt biotoop en hybridisatie met de exotische meerkikker. In de paartijd zijn de mannetjes goed te herkennen aan de witte kwaakblazen, de ongeklekte, geelgroene kleur en een goudgele iris.

Herman Van Looken

Kraanvogeltrek

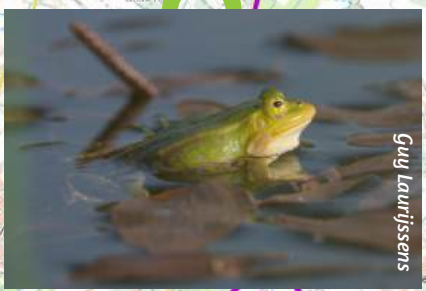
Kraanvogeltrek is altijd spectaculair, maar om ervan te genieten moet je in maart gewoonlijk naar de Hoge Venen. Door een oostenwind werden de kraanvogels dit jaar naar de provincie Antwerpen geblazen en tijdens het weekend van 9 en 10 maart werden ze zowel in Malle als Zoersel op verschillende locaties opgemerkt. Meerdere groepen, van 10 tot 90 exemplaren, werden op zaterdag en zondag overvliegend, of soms zelfs rustend op een weiland in de Brechtse Hei, opgemerkt (Wim V.).

Peter Keustersmans

Levendbarende hagedis

Begin mei ontdekte co-conservator Peter een populatie levendbarende hagedis nabij het heidevennetje in Blommerschot. De meeste exemplaren lagen te zonnen op afgezaagde stronken en zware takken. Deze soort profiteert van het jaarlijkse maai-beheer dat ervoor zorgt dat de heide niet overwoekerd wordt door jonge berken en dennen.

Guy Laurijssens

Domein de Renesse
kasteel, natuur, cultuur en meer

Zomerbar de Renesse

Vrijdagavonden 21/6, 28/6, 5/7, 12/7, 19/7 en 26/7, telkens van 17u tot 22u30

Zes opeenvolgende vrijdagavonden verzorgt Domein de Renesse vzw een mooi zomerterras met exotische cocktails, drankjes, foodtrucks, een zomerse aankleding met extra meubilair en planten aan het kasteel in Oostmalle. Er wordt gezorgd voor livemuziek met talentvolle muzikanten uit de buurt.

Gratis toegang.

Schatten van Vlieg

Elke zondag-, maandag- en woensdag-namiddag in juli en augustus, van 13u tot 16u

Een zomerse schattenzoektocht doorheen het park en Kasteel de Renesse, met leuk opdrachtenboekje. De perfecte activiteit voor avontuurlijke kinderen tijdens de grote vakantie!
€ 2,00 per deelnemend kind.

Sinds de oprichting in 1985 is Domein de Renesse vzw uitgegroeid tot een bruisende socio-culturele vereniging met een hart voor erfgoed, natuur en cultuur. We willen bovendien de toeristische troeven van onze gemeente in de kijker zetten. Domein de Renesse vzw wordt vandaag gedragen door een ploeg van meer dan 100 enthousiaste vrijwilligers.

Geniet van ons gezellige kasteelcafé met buitenterras (open op zondag en maandag van 13u tot 18u, in juli/augustus ook op woensdagnamiddag van 14u tot 17u), ontdek het mooie park en neem deel aan tal van interessante activiteiten voor jong en oud (zoals boekenmarkten, gidsbeurten, kindervertellingen en concerten). Je kan het kasteel ook huren voor o.a. fotoreportages, feesten, vergaderingen en recepties.

DOMEIN DE RENESSE VZW

- Lierslei 30, 2390 Oostmalle
- 03 311 55 91
- www.domeinderenese.be
- info@domeinderenese.be

Nogmaals over oude bomen en biodiversiteit

In vorig nummer brak INBO-oud bos specialist Kris Vandekerkhove een lans voor het behoud van oude Amerikaanse eiken als veteranobomen ten behoeve van de biodiversiteit. Eenzelfde redenering kan worden gevolgd voor bepaalde cultuurpopulieren. 'Canadapopulieren' zijn kruisingen tussen de inheemse zwarte populier en een Noord-Amerikaanse soort. Die zwarte populier was tot het midden van de negentiende eeuw een van de belangrijkste houtleveranciers totdat die vervangen werd door de cultuurpopulieren. Nu is het een zeer zeldzame boom in Vlaanderen. In de Canadapopulier zit dus ook genetisch materiaal van de zwarte populier. Vooral de oude klonen (rassen) van deze hybride kunnen uitgroeien tot zeer zware bomen, zoals de foto (Webbeks broek, omgeving Diest) aantoont. Anders dan de Amerikaanse eik kan een Canadapopulier zich niet met zaad voortplanten omdat meestal alleen maar mannelijke exemplaren worden aangeplant. Populieren zijn immers net als hun verwanten de wilgen tweehuizig, wat wil zeggen dat er aparte mannelijke en vrouwelijke exemplaren zijn. We hoeven dus geen angst te hebben dat deze hybride zich ten koste van inheemse bomen zal uitbreiden. Bovendien groeien populieren bijzonder snel. Daardoor kunnen ze sneller kenmerken van veteranobomen vertonen, met alle voordelen vandien voor de biodiversiteit. Redenen te over dus om oude 'Canada's' niet overhaast te kappen! Aanplanten doen we ze niet in onze reservaten, omdat de moderne rassen niet erg geschikt zijn voor het natuurbehoud. Maar bij de recente bosaanplantingen nabij De Kluis heb-

ben we groepjes grauwe abeel aangeplant. Ook die boom is een -mogelijk spontane- kruising, tussen de inheemse esp (ratelpopulier) en de Zuid-Europese witte abeel (die vaak aan de kust wordt aangeplant – abeel is een synoniem voor populier). Vanaf de zeventiende eeuw werd deze boom veel toegepast, vooral als bomenrijen tussen graslanden. Nu is het een 'vergeten boomsoort'. (Een mooie dreef bevindt zich in het domein naast het kasteel van Westmalle!) De aanplant heeft tot doel de bosontwikkeling in gang te trekken door de snelle populieren-groei en op termijn ook sneller veteranobomen te laten ontstaan.

Paul S.

Bericht uit Blommerschot – 1945

In de naoorlogse jaren maakte de afdeling Herentals van De Wielewaal jaarlijks een daguitstap naar het Zwart Goor in Vorselaar en het ons welbekende Blommerschot. Het bezoek aan het Zwart Goor was geïnspireerd door het voorkomen van zwarte stern. Toen dit ven, dat samen met het Berkven tot de Vorselaarse heide behoorde, in de jaren 1960 op de schopging voor een ruilverkaveling, was het uit met de stern én met de uitstappen van de vereniging.

In het verenigingstijdschrift vinden we een verslag terug uit 1945 (De Wielewaal jaargang 12 : 180). Het geeft niet precies aan welke waarnemingen in het Zwart Goor en welke in Blommerschot gedaan werden. Maar uit de tekst kun je afleiden dat het vooral om Blommerschot gaat. Inzake het Zwart Goor wordt uitdrukkelijk enkel 'een piepjonge gele kwik' vermeld.

Opvallend is de vermelding van de dichte patrijzenstand. Maar het toppunt voor de wandelaars toen vormde de ontmoeting met een zwarte specht. Voor ons is deze vogel geen uitzonderlijke verschijning meer. Het is een aanwijzing dat ons bosbeheer sindsdien een heel stuk ecologischer geworden is. Vroeger werden de Kempische bossen vooral voor de steenkoolmijnen aangeplant en beheerd, wat meebracht dat de bomen al op vrij jonge leeftijd (voor mijnschachtstutten) geveld werden. Iets wat bepaald niet gunstig is voor een grote holenbroeder als de zwarte specht. Een dergelijke positieve noot kunnen we helaas niet maken bij de volgende vermelding: een opvliegend korhoen. Om deze mysterieuze vogel in de Kempen aan te treffen moeten we al meerdere decennia teruggaan. De opmerking die onmid-

dellijk op de vermelding volgt: 'ons jagersbloed kriebelt' mag misschien verbazen maar het leert ons ook iets over hoe niet alleen de natuur maar ook het natuurbehoud geëvolueerd is. In de tijd dat het artikeltje geschreven werd, waren heel wat ornithologen ook jager. Vogels werden vaak gedetermineerd na ze eerst neer te schieten -en nadien op te zetten. Net zoals ook eierverzamelen een normale vorm van vogelstudie was. 't Kan verkeren!

Met dank aan Jos Gysels voor het bezorgen van het artikeltje.

Paul S.

AFDELING HERENTALS

12 Oogst. Zwart Goor en **Blommerschot**.

Echt uitgekozen weder om te marcheren. Als 't vogelvolk nu nog meweerk, zal deze laatste speurtocht niemand tegenvallen. Op **Blommerschot** is immers altijd wat bijzonders te zien.

De gewone hei- en weivogeltjes zijn eerst op 't appel : roodborsttapuiten, kneuters, piepers, vinken, enkele vluchten van een tiental patrijzen. Hoe dik die patrijsjes toch zitten dit jaar ! De jagers zullen ze anders wel dunnen. Daarom ook ligt het Zwart Goor nu zo verlaten. Enkel een piepjonge gele kwik krijgen we er te snappen.

Geelgorzen zingen nog. Lijsters rektekken en zowaar zit aan de beek op **Blommerschot** de zwarte specht te roepen. Dat wordt het toppunt. Hij is niet zo angstvallig, want we hebben maar een beetje te wachten en daar komt hij tussen de bomen door gegolfd, een tiental meter van ons. Wel een kwartier zien we hem in zijn element. Dan trekken we terug in de richting van huis.

Nog een korhen vliegt juist voor onze voeten op : Ons jagersbloed kriebelt. Een groene specht lacht ons uit. Hij sluit de reeks voor vandaag.

Sommigen bespreken nog eens wat moois te gezien hebben, want degenen die voor de eerste maal den zwarten specht in zijn doening bezig zagen, dromen nog van zijn elegante verschijning, en voor ieder ander is het ook altijd weer een groot genoegen, het wilde **Blommerschot** te bezoeken.

R. Dingenen.

Paul Stryckers behaalde de getuigschriften hogere graad (2021) en specialisatie (2023) kunstambacht glas-in-lood aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (DKO) te Antwerpen. Als actief lid van Natuurpunt laat hij zich vooral inspireren door de natuur. Hoewel hij ook glasschilderen beoefent, werkt hij liefst met mond geblazen glas dat door zijn speciale

textuur een bijzondere uitstraling aan het glasraam geeft. Op basis van een (met Photoshop bewerkte) foto uit 2007 in het natuurreserveaat De Kluis maakte hij dit glasraam in 2021, als start van een reeks natuurbosgezichten. Paul is tevens eindredacteur van dit tijdschrift.

Volg Paul op Instagram via het account [Paul_Floris_Stryckers](#).

Nieuwe aanhangwagens voor onze beheerploeg

Walter D'herfelfelt

Onlangs kon onze beheerploeg een gloednieuwe aanhangwagen in gebruik nemen. De oude werd te klein om alle materiaal te vervoeren. Bovendien laat de nieuwe tweeasser een maximaal gewicht van 750 kg toe. De hoge schorten laten een veilig transport toe zonder dat alles

vastgesjord moet worden. Binnenafmetingen L 2,55 B 1,50 H 0,92. De financiering werd gedragen door onze afdeling.

Eric G.

Zwerfvuilploeg zoekt verjonging

Je woont in Malle?

Je ergert je aan het zwerfvuil in de straten?

Je zoekt een haalbaar engagement voor Natuurpunt?

Dan ben jij de persoon of het gezin die we zoeken!

Wij bieden: hesje en grijper (ook in kindermaat), zwerfvuilzakken en handschoenen.

Wij vragen: twee keer per jaar twee uurtjes van je tijd om enkele straten te ruimen

lets voor jou? Meld je aan bij miagys@scarlet.be en je kunt mee proefdraaien tijdens het weekend van 28 -29 september 2024.

Ontsnippering

Nog met de oude aanhangwagenging onze beheerploeg op 11 april op pad om restanten van voormalige omheiningen op te ruimen. Een 'hard' bewijs dat onze natuurgebieden steeds groter worden!

Noten voor Natuur

Op zondag 10 maart traden Dirk Van Gorp en vrienden op in café Surcele ten voordele van Expeditie Natuurpunt. Het werd zoals de voorgaande edities een avond vol swing en ambiance. Dankjewel!

Wisenten in de Kluis?

Neen, dit is jammer genoeg geen aankondiging van een spectaculair natuurontwikkelingsproject in ons reservaat. Om de Europese bison in te schakelen in het natuurbeheer is ook een gebied als het voormalige vliegveld veel te klein. Maar hier brengt sluikstort het nodige soelaas, of beter schrale troost. Langs de straat Blommerschot lag deze lente een Pools bierblik, met de trefende naam Zubr, wat wisent betekent. Leuk dat dit indrukwekkende dier, dat begin vorige eeuw in het wild uitgestorven was maar door terugfokprogramma's in dierentuinen opnieuw uitgezet kon worden, als embleem voor een biermerk dienst doet. Of moeten we dit wegwerpgebaar interpreteren als dat de

Paul Struyckers

Polen het dier liever kwijt dan rijk zijn? Bij wijze van onvriendelijke afsluiter jegens hem die ons dit blikje cadeau gedaan heeft: misschien leert dit halve literblik ons wel dat het gezegde dat

Polen grote drinkers zijn toch niet zo ver naast de waarheid is. *Na zdrowie!*

Paul S.

Hondenwandeling 30 april

Jos Jansen

Ook dit nog...

Zon- & maandag: gesloten

Dinsdag: 10u00 - 18u00

Woensdag: 10u00 - 18u00

Donderdag: 10u00 - 18u00

Vrijdag: 10u00 - 18u00

Zaterdag: 9u00 - 15u00

Uw biologische hoewwinkel

Een groot aanbod aan biologische producten

Kraakverse groenten, vele recht van ons eigen Dobbelhoeveld

Heerlijke kazen en dagverse rauwe melk

Vlees van de Groene Boerderij

Goorstraat 43, 2970 Schilde - www.dobbelhoeve.be - info@dobbelhoeve.be - 03/383.07.82

Join us on Facebook Instagram

Op naar een groenere wereld. Maak jij het verschil? Start in eigen tuin!

Aveve Brecht bv
Lessiusstraat 78
2960 Brecht

Aveve Malle
Antwerpsesteenweg 51
2390 Malle

WWW.ACD.EU

Sponsors

HORTA WESTMALLE

JE PARTNER VOOR TUIN & DIER

Sponsors

HORTA Westmalle • Jacobin

Antwerpsesteenweg 383 • 2390 Westmalle
T. 03 312 04 36 • westmalle@horta.org

• HORTA •
TUIN & DIER

www.horta.org

ONTWERP / DRUKWERK / PRINT

voor alle mooie momenten
in het leven

geboortekaartje
communie- of lentefeest
huwelijksuitnodiging
jubileumkaart

Geef je drukwerk extra uitstraling met **foliedruk**. Verschillende kleuren mogelijk!

GSM 0475 455 777
Leopoldstraat 57/8 - Merksplas
familiedrukwerk@drukkerijbartels.be
www.drukkerijbartels.be

meer
Energie
voor onze
toekomst!

Leopoldstraat 10 Bus 001 • B-2330 Merksplas • tel 014 43 10 31 • info@ebem.be

www.ebem.be

natuurvoedingswinkel

BIOLOGISCH - GLUTENVRIJ - LACTOSEVRIJ

ons aanbod

BROOD
VOEDING
VERSE GROENTEN EN FRUIT
GROENTEPAKKETTEN
LICHAAMSVERZORGING
ETHERISCHE OLIËN
SUPPLEMENTEN

...

openingsuren

DINSDAG: 13U30 - 18U
WOENSDAG: 9U30 - 18U
DONDERDAG: 9U30 - 18U
VRIJDAG: 9U30 - 18U
ZATERDAG: 9U30 - 13U

NATHALIE CELENS

ANTWERPSESTEENWEG 274B
2390 WESTMALLE

03/219.12.96

INFO@LEKKER-PUUR.BE

WWW.LEKKER-PUUR.BE

LEKKER PUUR WESTMALLE

LEKKERPUUR_WESTMALLE

TAVERNE - KOFFIEHUIS - IJSSALON

de Comme

Lierselei 8 2390 Oostmalle
tel. & fax 03/312.03.13

Joris Vleugels bv
Tuin- & landschapsarchitect
boomverzorging

TUIN - LANDSCHAP - OPENBARE RUIMTE - BOOMVERZORGING

Blijkerijstraat 35 - 2390 Oostmalle
info@jorisvleugels.be
www.jorisvleugels.be

Perkplanten Van Deun - Hofmans

is reeds meer dan 30 jaar HÉT adres voor een ongezien assortiment geraniums, perk- en terrasplanten!

**11.000M² GEGARANDEERD
TUINPLEZIER.**

Enorme keuze in hang-,
stam- en stekperkplanten

ALLES UIT EIGEN KWEEK.

Topkwaliteit aan voordelige prijzen

www.perkplanten.com

Perkplanten

Van Deun - Hofmans

Westmallebaan 91 • 2980 Zoersel

T 03 312 45 46

GEOPEND: ma - za 08u30 - 18u00

Tijdens de maand mei tevens geopend:

Zondagen 09u00 - 13u00

Feestdagen 09u00 - 17u00

BIODYVINO

partner van Natuurpunt

Website

www.biodyvino.be

Het grootste assortiment

biologische, biodynamische

en Natuurwijnen in België

Zetel: ZOERSEL, Ten Hoflaan 22 Tel. 03-312 24 38

Magazijn: AARTSELAAR, Schelselei 15 C

2BOOTS
Coaching

Privé of Zakelijk
Alleen of in groep

Natuurcoaching
Stress & Burnout
Loopbaan coaching
met Loopbaan cheques VDAB

www.2boots.be

**NEXT
STEP
COACHING**

Peter Massy
Coach – Trainer
peter@2boots.be
Tel: 0487 906 180

Violetlaan 34 - 2980 Zoersel

Sponsors

ESTAMINET
PREMIUM Pils

Praatcafé
Oostmallebaan 99
2980 Zoersel
www.surcele.be

Like us on Facebook

Samen klinken
op meer natuur!

Verdeeld door Biosano – www.biosano.be – info@biosano.be – 03/664.17.69

/ ASSUR INVEST

Verzekeringsmakelaar

ASSUR INVEST NV

Antwerpsesteenweg 289
2390 Westmalle

FSMA 023875 A | RPR 0412.725.496

T 03 312 44 60 **F** 03 312 07 70

info@assur-invest.be

www.assur-invest.be

**V.U. PAUL STRYCKERS - MEERHEIDEWEG 55 - 2980 ZOERSEL
P209223 AFGIFTEKANTOOR 2390 MALLE**

